

NIBIONORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Klima- og miljødepartementet

Dato: 12.08.2025

Deres ref: 25/1428

Vår ref: 25/00679

NIBIO

Postboks 115, 1431 Ås

Tlf: 406 04 100

post@nibio.no

nibio.no

Org. nr: 988 983 837

Innspill til NOU 2025: 3 Ny kulturmiljølov

NIBIO viser til utredningen Ny kulturminnelov (NOU 2025:3), og høringen av denne 4 mars 2025. Faglige vurderinger er gjort av forsker Bolette Bele (avdeling for kulturlandskap og biomangfold), seniorforsker Sebastian Eiter (avdeling for landskapsovervåking) og forskningssjef/avdelingsleder Anders Nielsen (avdeling for kulturlandskap og biomangfold). Bolette Bele har koordinert innspillet.

Håndtering av immateriell kulturarv i lovforslaget

NIBIO stiller seg bak de tidligere innspillene utvalget har fått om at den immaterielle kulturarven må sikres på en bedre måte i det nye lovforslaget, og utvalgets forslag om ei «Ny føresegn om immateriell kulturarv, som seier at kulturmiljøstyresmakta har eit særleg ansvar for å sikre dei faga, teknikkane og praksisane som er knytt til kulturmiljø som skal fredast etter lova».

NIBIO vil spesielt påpeke at immateriell kulturarv knyttet til det førindustrielle og ekstensive jordbruket bør trekkes sterkere fram i lovutkastet. Vi vil spesielt vise til seterkulturen som nå er skrevet inn på UNESCO's liste for vern av den immaterielle kulturarven (innskrevet i desember 2024).

Seterkulturen representerer en sesongbasert og mobil driftsform, godt tilpassa tilgangen på lokale naturressurser og de sesongmessige og klimatiske variasjonene. Dette gir seg til uttrykk i en rekke fysiske (inkludert biologiske) kulturminner, slik som bygninger, fegater, ferdselsveier, kulturbetinga naturtyper og relatert biologisk mangfold. Men seterkulturen forvalter også en betydelig immateriell kulturarv og en erfaringsbasert kunnskapsbank som har blitt assimilert, tilpasset og overført over mange århundre. Den erfaringsbaserte kunnskapen er sterkt knyttet til høstingen av naturressursene, spesielt gjennom husdyrhold, melkeproduksjon og foredling av råvarer til ulike produkter. I tillegg har seterkulturen også hatt en rekke ritualer knyttet til det å verne seg mot de «underjordiske» kreftene. Dette understreker de tette koblingene mellom den

NIBIO

materielle og immaterielle kulturarven i dette jordbrukssystemet, en kobling som bør tydeliggjøres i det nye lovforslaget.

NIBIO vil også påpeke at det både internasjonalt og nasjonalt nå settes større søkelys på at mobile driftssystemer, som seterulturen/«transhumance» representerer, også innehar erfaringsbasert kunnskap og praksiser som kan sikre videre tilpasning og dermed virke avbøtende mot negative klimaeffekter (jfr. 5.3.1 Klimaendringer og miljøforringing).

Om kulturbetinga økosystemer og arter

Kulturbetinga økosystem og tilhørende naturtyper vil alltid være avhengige av at den historiske og eksisterende bruken videreføres. Kontinuitet knyttet til førindustrielle driftsmåter er en nøkkelfaktor i denne sammenheng. Teksten om effektene av jordbruksdrift på naturmangfoldet/artsrikdommen i lovforslaget er flere steder noe uklart formulert (for eksempel s. 70: «Vedlikehold og skjøtsel av kulturlandskap kan være viktig for å ta vare på sårbare og truga arter»). Vi vil påpeke at kulturlandskapet/kulturmiljøer alltid vil være avhengig av vedlikehold (vern gjennom bruk eller skjøtsel), og at dette bør tydeliggjøres.

Lovforslaget omhandler indirekte negative konsekvenser for kulturmiljø i Kapittel 5.3.2 (Tap av naturmangfold, s. 69), og beskriver at «den tradisjonelle kunnskapen forsvinner når artene forsvinner». NIBIO vil påpeke at det motsatte også ofte er tilfelle, at såkalt tradisjonell økologisk kunnskap er viktig for å ivareta arts mangfoldet i kulturlandskapene. Erfaringsbasert kunnskap knyttet til kulturbetinga naturtyper vil for eksempel kunne bidra med større bredde og fleksibilitet i skjøtselstiltakene, noe som vil ha positiv effekt for arts mangfoldet og naturtypene. Derfor bør betydningen av tradisjonell økologisk kunnskap også framheves.

Om hvilke kulturmiljø som kan fredes ved vedtak

I kapittel 4 (Freding ved vedtak, s. 19) blir det presentert en liste over aktuelle kulturmiljø som kan fredes ved vedtak. Eksempelene som er oppført i punktene a) til k) framstår imidlertid som delvis overlappende og ikke godt avgrenset mot hverandre. Som et eksempel på dette vil vi trekke fram punkt h) kulturpåverka natur og punkt k) kulturlandskap. Disse to punktene kunne med fordel ha blitt slått sammen til et felles punkt, der man presiserer at kulturpåvirkningen i landskapet ofte oppstår gradvis og at fysiske spor, inkludert biologiske, ofte fremstår mer eller mindre tydelig.

Med vennlig hilsen

Per Stålnacke, Forskningsdirektør, NIBIO